

MHP RAPORU

Burak Bilgehan Özpek

Daktilo1984 Araştırma Grubu Siyasi Parti İncelemeleri
MHP Raporu

Burak Bilgehan Özbek

© 2021, Daktilo1984.com

Genel Yayın Yönetmeni: Enes Özkan

Editör: Burak Bilgehan Özbek

Redaksiyon: Burak Durgut

Kapak Tasarımı: Ayyüce Dalkılıç

Dizgi: Selçuk Durgut

Bu çalışma, Friedrich Naumann Vakfı Türkiye Ofisi (FNF Türkiye) tarafından desteklenmektedir. Bu çalışmadaki görüşler yazara aittir, Friedrich Naumann Vakfı Türkiye Ofisi (FNF Türkiye) ve daktilo1984.com'un görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

Burak Bilgehan Özpek, Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden lisans, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Tarihi Bölümü'nden yüksek lisans, Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden doktora derecelerini aldı. 2011 senesinden itibaren TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Özpek, Routledge tarafından yayınlanan "Peace Process between Turkey and the Kurds: Anatomy of a Failure" kitabının yazarı, yine aynı yayın evi tarafından basılan "Islamism, Populism and Turkish Foreign Policy" kitabının da editörüdür. Türk dış politikası, popülizm, Kürt Sorunu, De Facto devletler ve güncel Ortadoğu politikaları üzerine yaptığı araştırmalar *Global Governance, Alternatives, Israel Affairs, Middle East Critique, Journal of International Relations and Development, International Journal, Iran and the Caucasus, Turkish Studies* ve *Uluslararası İlişkiler* gibi akademik dergilerde yayınlandı. Burak Bilgehan Özpek hali hazırda Ortadoğu politikaları ve araştırma yöntemleri üzerine dersler vermektedir.

İÇİNDEKİLER

1. ADALET VE KALKINMA PARTİSİ İKTİDARI ALTINDA MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ (2002-2015)	1
2. 2015 SONRASI MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ	5
3. BAŞKANLIK SİSTEMİ VE MHP'NİN DEĞİŞEN ROLÜ	7
4. MHP VE TÜRKİYE'NİN DEMOKRATİKLEŞME ALANLARI	10
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	11
KAYNAKÇA	12

1969 senesinde kurulan Milliyetçi Hareket Partisi, Türk siyasi hayatının en kadim oluşumlarından birisidir ve kurulduğu günden bu yana siyasi rekabet üzerinde etkili olmayı başarmıştır. 1960 askeri darbesinin öncü isimlerinden birisi olan Alparslan Türkeş tarafından kurulan parti, Soğuk Savaş psikolojisi içinde gelişmiş ve özellikle genç kuşakta önemli ölçüde destekçi bulmayı başarmıştır. Ancak Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte, sanıldığı gibi aksine milliyetçilik yükselmeye devam etmiş ve Türkiye'de siyasi merkezin çökmesinin sonucu olarak MHP önemli bir aktör haline gelmiştir. Özellikle partinin kurucu lideri Alparslan Türkeş'in 1997 senesindeki vefatından sonra parti başkanlığını devralan Devlet Bahçeli'nin yönetiminde MHP, siyasi denklemin önemli bir parçası olmuş ve birçok dönüm noktasında aldığı stratejik kararlar ile ülkenin genel siyasi atmosferinin belirleyicisi konumuna gelmiştir. Şunu iddia etmek yanlış olmaz ki, ister muhalefette olsun isterse iktidarın ortağı olsun, MHP'nin yönetimin söylemini ve temposunu belirleme konusunda istisnai bir özelliği vardır.

Bu çalışmaya, Milliyetçi Hareket Partisi'nin, Adalet ve Kalkınma Par-

tisi iktidarı boyunca izlediği politika özetlenerek başlanacaktır. Bunun ardından, özellikle 7 Haziran 2015 seçimlerinden sonra MHP'nin günümüz siyasetine dair görüşleri ve demokratikleşmenin indikatörü olarak kabul edilen alanlarda aldığı tutumlar incelenecektir.

1. ADALET VE KALKINMA PARTİSİ İKTİDARI ALTINDA MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ (2002-2015)

Devlet Bahçeli'nin 1997 senesinde MHP Genel Başkanı olmasının ardından yapılan seçimler ilginç bir tabloyu ortaya koymuştu. Uzun yıllar boyunca marjinal ve ana akımın dışında görülen Milliyetçi Hareket Partisi, %18'lik bir oy başarısına ulaştı. Bu durum, MHP'nin meclisteki ikinci parti olmasını beraberinde getirdi. Aynı yıl, merkez sol Demokratik Sol Parti ve merkez sağ Anavatan Partisi ile hükümet kuran MHP her bakımdan enteresan bir sürecin aktörü oldu. Önce 1999 senesindeki Gölcük Depremi ve sonrasında yaşanan koordinasyon problemleri, ardından 2001 yılındaki ani ekonomik çöküş hükümetin kamuoyunun gözündeki popülarlığını önemli ölçüde azalttı. Ancak bütün

bu zafiyetler, bu hükümetin daha fazla reform yapmasına yol açtı. 1999-2002 yılları arasında, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş sürecini kolaylaştıran birçok reform yapıldı. Bununla birlikte, ekonomik çöküşten çıkış için Dünya Bankası'nda görev yapan ekonomist Kemal Derviş ekonomi bakanı olarak görevlendirildi ve birçok yapısal reformun altına imza atıldı. Siyasi olarak birçok bedel içeren bu adımlar, hükümet tarafından cesurca atıldı ve ilerleyen yıllarda Türk ekonomisinin yaşadığı başarı hikayesinin temelini oluşturdu. V-Dem endeksine göre, Türkiye patronaj ilişkilerinin en az görüldüğü ve devlet kurumsallığının zirveye çıktığı bir dönemi, bu reformlar sayesinde yaşadı. Ne var ki, bahsi geçen reformların olumlu sonuçlarının ortaya çıkabilmesi için zaman gerekliydi ve bu zaman içerisinde halk destekleri düşen hükümet ortakları kendilerini toparlayabilirdi. Bu gerçeklik ortada dururken, MHP lideri Devlet Bahçeli, 2002 senesinin 15 Temmuz günü erken seçim çağrısı yapmış ve seçim sonucunda, beklendiği üzere, bütün hükümet ortakları yüzde 10'luk seçim barajının altında kalarak parlamentonun dışına itildiler. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) 2002 yılında iktidara gelmesi bu şekilde mümkün oldu. Sadece bir sene önce kurulan ve üzerinde birçok spekülasyonun yapıldığı, o dönem sistemin vasisi konumundaki Türk Silahlı Kuvvetleri ile sorun yaşayacağı aşikâr olan AKP yüzde 34 oy alarak

parlamentodaki koltukların üçte ikisine sahip oldu ve o günden bugüne iktidarını bırakmadı.

Milliyetçi Hareket Partisi, meclis dışında kalmasına rağmen, AKP karşısında önemli bir muhalif aktör olarak kendisini var etmeyi başardı. Zira, Ziya Öniş'in tabiriyle Türk siyasetinin ana fay hattı, küreselleşmeci muhafazakârlar ile savunmacı milliyetçiler arasında oluştu.¹ MHP, bu kutuplaşmada yerini savunmacı milliyetçi kanattan yana kullandı. Üstelik AKP'nin askeri vesayet kavramını dillendirmesi ve sivilleşme adımları attığı bu dönemde, ulusalcı bir politika izleyen Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ile Milliyetçi Hareket Partisi'nin birbirine yakın noktalarda konumlanmalarını beraberinde getirdi. Yani, MHP mecliste olmamasına rağmen, CHP'nin ana muhalefet rolü sayesinde aslında muhalefet bloğunun bir parçası olmayı başardı. Bu dönemde AKP hükümeti tarafından uygulanan AB üyelik reformları, Ortadoğu'daki sorunlara diplomatik yaklaşımlar, dış politikanın militarize olmasına müsaade edilmemesi gibi adımlar MHP'nin ana eleştiri zeminini oluşturmuştur. AKP, MHP için Batı güdümünde ve Türkiye'nin ulusal çıkarları hilafına politika yürüten bir siyasi yapılanma

1 Öniş, Ziya. "Conservative globalism at the crossroads: The Justice and Development Party and the thorny path to democratic consolidation in Turkey." *Mediterranean Politics* 14.1 (2009): 21-40.

olarak tanımlanmıştır. Eski İslamcı politikacılar tarafından kurulan AKP'nin laikliğe oluşturduğu tehdit genel itibariyle vurgulanmamış ancak, bu partinin ulusal çıkar ve güvenlik konusunda zafiyet içerisinde olduğunun altı çizilmiştir.

Özellikle, 2003 yılında ABD'nin gerçekleştirdiği Irak işgali sonrası özerklik elde eden Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi, MHP için oldukça geniş bir söylem alanı yaratmıştır. Bu söylem, Türk güvenlik elitinin geleneksel güvenlik korkularına yaslanmış, Irak'ın toprak bütünlüğünün bozulmasını Türkiye'nin toprak bütünlüğüne yönelik bir tehdit olarak ele almıştır. Bununla birlikte, uzun zamandır etkinliği azalan PKK'nın Irak Kürt Bölgesi'nde kendisine güvenli bir sığınak bulması ve yeniden terör saldırılarına başlaması MHP'nin söylemlerini daha da etkili kılmıştır. Şüphesiz ki MHP'nin bu sert tavrında AKP'nin Kürt Sorunu'na ilişkin geleneksel güvenlik yaklaşımından ayrılan söylem ve politikalarının payı büyüktür. AKP'nin Kürt vilayetlerinden hatırı sayılır bir ölçüde oy alabilmesi, bu yüzden milliyetçi ve güvenlikçi politikayı askerlerle uyum içinde çalışma gayretinde olan önceki hükümetlerden farklı olarak reddetmesi, MHP için elverişli bir muhalefet alanı yaratmıştır. Bu dönemde, Kerkük'ün statüsü, Iraklı Türkmenler, PKK karşıtlığı, Barzani ve Talabani gibi Iraklı Kürt politikacılara yönelik eleştiriler Devlet Bahçeli'nin ve önde gelen MHP'li politikacıların

söylemlerine yansımıştır. Böylece, laiklik konusunda endişeli CHP, ulusal güvenlik konusunda endişeli MHP ve her iki konuda da hassasiyet sahibi Türk Silahlı Kuvvetleri aynı cephede buluşmuş; muhafazakarlardan, iş dünyasından ve Avrupa Birliği'nden destek alan AKP'nin karşısına dikilmiştir. 2002-2007 arası dönemde yaşanan bu gelişmeler, 2007 seçimlerinde MHP'yi yeniden yüzde 10 barajının üzerine taşımış ve parlamentoda temsil edilmesine imkân tanımıştır.

2007 ile 2015 arası dönem, MHP'nin muhalif çizgisini devam ettirdiği söylenebilir. Her ne kadar 2007 senesindeki cumhurbaşkanlığı krizinin çözümü için, seçim sonrası AKP'nin arzu ettiği bir siyasi pozisyonda konumlanırsa da MHP, muhalefetin ana aktörlerinden birisi olmuştur. Özellikle, AKP'nin Gülemlerle iş birliği yaptığı 2014 senesine kadar devam eden yıllarda MHP, devlet bürokrasisine ve TSK'nın sistem içerisindeki konumuna yapılan müdahalelerin karşısında olmuştur. Sivilleşme açısından köklü bir reform olma iddiası taşıyan 12 Eylül 2010 referandumu kampanyasında MHP açık bir şekilde hayır kampanyasına destek vermiştir. Bu süreçte MHP, Gezi Protestoları'nda ve Gülemler ile hükümet arasındaki krizi başlatan 17/25 Aralık soruşturmalarında açıkça hükümetin karşısında bir tutum almıştır. Devlet Bahçeli yönetimindeki MHP, bu açıdan muhalif kimliğinden şüphe edilmeyecek bir performans sergilemiştir. Zira,

Gülecilerin artan etkisini eleştiren ve 2010 referandumuna karşı çıkan MHP, 17/25 Aralık sonrası açık bir tavır almış ve hükümetin Güleciler ile mücadelesini desteklememiştir. Yine benzer şekilde, 2013-2015 yılları arası devam eden “Çözüm Süreci” MHP tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir ancak MHP, hükümetin getirdiği iç güvenlik yasasına karşı mecliste HDP ile birlikte hareket etmekten çekinmemiştir.² Yani, MHP'nin AKP politikalarına yönelik ciddi bir alerjisi olduğu iddia edilebilir.

Zaten 7 Haziran 2015 seçimlerinden önce yapılan kampanya, güvenlik ve terör söyleminden ziyade hükümetin uyguladığı kayırmacı politikayı, gelir eşitsizliğini, kamu kaynaklarının partizanca dağıtımını öne çıkarttı ve MHP büyük bir sürpriz yaparak, oyların %16,8'ini alarak parlamentoda 80 milletvekili ile temsil edilmeye hak kazandı. Seçimin diğer önemli sonucu, önemli ölçüde Kürt seçmen desteğine dayanan Halkların Demokratik Partisi'nin (HDP) yüzde 10'luk seçim barajını geçmesi ve oyların %13'ünü alması oldu. Hem Kürt hem de milliyetçi partilerin aynı anda yükselişleriyle birlikte, AKP parlamentodaki çoğun-

luğunu kaybetti ve Türkiye yeni bir döneme yelken açtı.

7 Haziran sonrası dönemde MHP'nin radikal muhalif tavrı değişti. Seçim gecesi Devlet Bahçeli herkesi şok eden bir açıklama yaptı ve hiçbir koalisyonun içinde olmayacağını söyledi. Bu açıklama, seçim sonuçlarını sindiremeyen ve yeniden bir seçim ilan etmek isteyen AKP için bulunmaz bir fırsattı. Çünkü, koalisyon seçeneklerini sınırlandırıyor, içinde AKP'nin olmadığı bir koalisyonu imkânsız kılıyordu. Üstelik AKP'nin, seçim mağlubiyetinin faturasını HDP'nin agresif kampanyasına kesmesi ve çözüm sürecinin istismar edildiğini düşünmesini yeniden Kürt Meselesi'nde askeri çözümlere ve milliyetçi dile yöneltti.³ Bu durumda, HDP ile koalisyon ihtimali de hızlı bir şekilde ortadan kalktı ve nihayetinde AKP ile CHP arasındaki gönülsüzce yürütülen koalisyon görüşmeleri de çökünce, 1 Kasım 2015 tarihinde düzenlenen erken seçimden AKP yeniden büyük bir zafer ile oyların %50'sini alarak çıktı. Bu seçimde hem MHP hem de HDP oy kaybetti ve bir önceki seçimde kazandıkları milletvekili sayıları neredeyse yarı yarıya düştü.

İki seçim arası Devlet Bahçeli'nin gösterdiği tavır, AKP'ye gizli bir destek

2 Bknz: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ic-guvenlik-paketi-tbmmde-kabul-edildi-28569218> (Son Erişim Tarihi: 05 Aralık 2020); <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/bahceli-17-25-aralik-icin-ne-demisti-217321h.htm> (Son Erişim Tarihi: 05 Aralık 2020).

3 Bknz: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/yalcin-akdogan-hdp-bundan-sonra-cozum-surecinin-ancak-filmini-yapar-29227700> (Son Erişim Tarihi: 6 Aralık 2020)

olarak yorumlansa da Bahçeli bunu kabul etmedi ve AKP'nin ülkeyi erken seçime götürmek için kurduğu geçiş kabinesinde görev almayı kabul eden MHP'li Tuğrul Türkeş'i ağır bir dille eleştirdi. Ne var ki, Bahçeli'nin keskin muhalif tutumu zaman içinde azaldı ve en sonunda AKP hükümetinin ateşli bir savunuculuğuna dönüştü.

Bu dönüşümün en önemli sebebi, MHP'nin içinde yaşanan gelişmeler ve 1 Kasım'da alınan başarısız sonuçtan dolayı Bahçeli'yi sorumlu tutan parti içi muhalefetin başlattığı eleştiri dalgası oldu. Bu hareket kısa zamanda, kongre talebine dönüştü ve genel başkanlık seçimi talebi yükseldi. Muhafifler kısa zamanda delegelerin desteğini almayı başardılar ve parti içinde seçimli kongre kararı aldılar. Mamafih bu süreç, Devlet Bahçeli yönetiminin konuyu yargıya taşımasıyla ve yerel mahkemelerin verdiği tartışmalı yargı kararlarıyla inkitaya uğradı. Birçok kişi, hükümetin mahkemelere etki ettiğini ve MHP'nin yönetiminde tabana heyecan verebilecek muhalif isimler yerine Devlet Bahçeli'nin kalmasını tercih ettiğini iddia ettiler. Açıkçası, Milliyetçi Hareket Partisi'nde 2016 senesinde başlayan heyecanın ve delege iradesinin hükümet müdahalesiyle söndürülmesi ve yok sayılması kimseyi şaşırtmadı. Ancak bu durum beraberinde, MHP'nin muhalif karakterini ciddi ölçüde erozyona uğrattı.

Aşikâr bir şekilde, Devlet Bahçeli'nin MHP lideri olarak kalması parti

delegelerinin rızasıyla değil, AKP hükümetinin inisiyatifi sayesinde gerçekleşti. Bu durum, Bahçeli ile AKP arasında bir karşılıklı bağımlılık ilişkisi yarattı. Diğer bir ifadeyle, Bahçeli, MHP'nin başında kalabilmek için AKP'nin de hükümet olarak kalmasına ihtiyaç duyuyordu. Bu yüzden, Erdoğan'ın 7 Haziran sonrası benimseydiği çözüm süreci karşıtı ve güvenlikçi politika MHP tarafından tasvip edilirken Bahçeli'nin muhalefet tonunu düşürmüş uyumlu parti rolü sayesinde Erdoğan'da muhalefet bloğunu zayıflatmış oluyordu.

2. 2015 SONRASI MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

Yukarıda da bahsedildiği gibi, 7 Haziran 2015 sonrası MHP'nin muhalif kimliği önemli ölçüde değişti. Bunu, MHP yönetiminin meşruluk ihtiyacı ve AKP'nin muhalefeti zayıflatma stratejisi ile açıklamak mümkün. Ancak, özellikle 15 Temmuz 2016 tarihindeki başarısız darbe girişimi sonrası bu iki aktör arasındaki ilişki oldukça farklı boyutlara evrildi. Hatta iddia edilebilir ki, AKP ile MHP gibi iki kurumsal parti arasındaki ittifağın ötesinde, Devlet Bahçeli ile Recep Tayyip Erdoğan arasındaki bir anlaşmaya dönüştü.

Bunun sebebi, 7 Haziran sonrası yeniden tanımlanan PKK tehdidinin üzerine, 15 Temmuz ile birlikte Fethullahçı Terör Örgütü'nün (FETÖ) de eklenmesi ile birlikte hâkim olan

güvenlikçi atmosferdir. Böylece, güvenlik sorunları ülkenin en önemli gündem maddesi haline geldi ve hükümetin terörle mücadele gündemi siyasi yorumlara ve alternatif görüşlere kapatıldı. 20 Temmuz 2016 günü başlayan Olağanüstü Hal (OHAL), yürütme erkine herhangi bir hukuki denetim olmadan terör ile mücadele etme imkânı tanıdı. Bu durum; siyasi partilerin, sivil toplum örgütlerinin, gazetecilerin, akademisyenlerin ve birçok vatandaşın uygulanan politikayı eleştirmesini engelledi. Tabiri caizse, insanların hızlı bir şekilde, sadece hükümet takdiriyle, suçlu ilan edilebildikleri bir dönem başladı. Bu durum öyle bir noktaya ulaştı ki, bazı sosyal medya hesapları, hükümet yanlısı gazetelerin köşe yazarları ve AKP veya MHP'ye olan siyasi angajmanı aşikâr olan kişiler, kendilerini ülkenin güvenliğinden sorumlu olan Cumhuriyet Savcıları gibi görüp birçok insanın gözaltına alınmasını veya işinden çıkartılmasını sağlamayı başardılar.

Bu atmosfer haliyle siyaset kurumunu öldürdü. Her şeyin güvenlikle bağlantılı olduğu ve güvenliğe sadece hükümetin cevap vermekle mükellef olduğu bir ortamda siyasi rekabet de anlamsızlaştı, muhalefet etme kavramı da. Milliyetçi Hareket Partisi bu noktada, süregiden düzen açısından hayati bir rol oynadı. AKP hükümetinin bütün eylem ve söylemleri, MHP lideri Devlet Bahçeli tarafından "milli güvenlik" perspektifi oldukça hoyrat

bir şekilde kullanılarak meşrulaştırıldı. Bu dönemde, sistemin akıl adamı ve siyaset üstü bir figür olarak Devlet Bahçeli miti itinayla inşa edildi. Özellikle hükümet yanlısı basın, iktidar ortağı olmak istemeyen ve buna rağmen hükümete destek veren Bahçeli imajından oldukça memnun kaldı ve onu ülkenin güvenliğini yorumlayabilecek siyaset üstü bir isim olarak takdis etti. Böylece MHP, 2010 öncesinde Milli Güvenlik Kurulu'nun oynadığına benzeyen bir rolü oynamaya başladı.⁴

Bu rol, AKP hükümetini eleştiren veya onun siyasi ikbalini tehdit eden herhangi bir aktörün hızlı bir şekilde kriminalize edilmesine, AKP hükümetinin devamına hizmet eden aktör ve söylemlerin ise makbul kabul edilmesi üzerine kuruldu. Böylece, muhalefet partilerine veya muhalif figürlere yönelik suçlayıcı söylemleriyle Bahçeli, AKP iktidarının ahlaki ve normatif çerçevesinin sahibi oldu. Bütün muhaliflerin hızlı bir şekilde kriminalize edilmesinden memnun olan Erdoğan için hükümet ortağı olmak istemeyen ve (en azından şeffaf bir şekilde) güç paylaşımı talep etmeyen maliyetsiz bir müttefik bulmak oldukça avantajlı

4 Bu konu ile ilgili çalışmalar için bkz. Cizre, Ümit. "Demythologizing the national security concept: The case of Turkey." *The Middle East Journal* (2003): 213-229; Karaosmanoğlu, Ali L. "The evolution of the national security culture and the military in Turkey." *Journal of International Affairs* (2000): 199-216.

bir duruma işaret ediyordu. Dolayısıyla, Bahçeli'nin inşa edilen imajından pek rahatsızlık duymadı ve bundan memnuniyet duydu.

Bu karşılıklı bağımlılık ilişkisi, Devlet Bahçeli'nin, 2017 senesinde yaptığı Başkanlık Sistemi çıkışı ile yeni bir boyut kazandı. Bu sistemi, Erdoğan'ın uzun yıllardan beri arzu ettiği biliniyordu. Bahçeli'nin teklifi bu yüzden derhal sahiplenildi. Nisan ayında yapılan referandum her bakımdan adil olmayan bir yarış olarak tarihe geçti ve netice olarak Türkiye'nin idari sistemi değişti. Bu değişiklik muhalefet için moral bozucu olsa da zor şartlar altında alınan %48,5'lük hayır oyu, bütün baskısına ve elindeki devlet imkanlarına rağmen Erdoğan hükümetinin bıçak sırtı bir meşruluğa sahip olduğunu gösterdi. Üstelik, MHP içindeki liderlik mücadelesini hükümetin dahli neticesinde kaybeden Meral Akşener gibi isimler, "hayır" kampanyası sırasında yeniden görünürlük kazandılar ve aslında milliyetçi-merkez sağ oyların Devlet Bahçeli ile birlikte hükümetin hanesine yazılmadığı görüldü. 1 Kasım 2015 seçimlerinde toplamları yaklaşık %63 olan AKP ve MHP oyları referandum da %51,5 rakamına düştü. Bu fark Akşener'i yeni bir parti kurmak için teşvik etti. Birçok insan, MHP'nin olası bir seçimde çok az oy alarak büyük bir hüsrana uğrayacağını düşünmeye başladı.

3. BAŞKANLIK SİSTEMİ VE MHP'NİN DEĞİŞEN ROLÜ

Milliyetçi Hareket Partisi'ni değerlendirirken, parti programı veya seçim beyannamelerinden ziyade, parti lideri Devlet Bahçeli'nin söylem ve politikalarına odaklanmak daha yerinde olacaktır. Zira, uzun yıllar boyunca, parti dokümanlarında başkanlık sistemine karşı ibareler bulunan MHP, Bahçeli'nin stratejileri ile bu prensiplerden uzaklaşmıştır. Bu sapma, partililer tarafından, liderin feraseti ve kimsenin akıl sır erdiremediği "derin akıl" kavramı ile meşrulaştırılmıştır. Dolayısıyla, Bahçeli'nin aniden başkanlık sistemini gündeme getirmesi ve referanduma sunulabilmesi için meclis grubunu seferber etmesi birçok kesimde anlamsız bulunsa da bunun aslında uzun vadede MHP'yi siyasi sistem içerisinde daha etkili kılan bir strateji olduğu ortaya çıktı.

Bunun sebebi Türkiye'nin yaşadığı güvenlikçi atmosferin MHP'ye duyulan ihtiyacı beslemesinden başka bir şey değildir. Başkanlık referandumu ile 2018 Haziran ayında apar topar yapılan erken seçim arasında yaşanan hadiseler, sadece iç güvenlik meselelerinin değil dış politikanın da hızlı bir şekilde güvenlikleştirilmesini ve militarizmin ani bir şekilde yükselmesini beraberinde getirmiştir. Hükümet, o zamana kadar stratejik önemiyle pek gündeme gelmeyen Afrin meselesini hızlı bir şekilde kamuoyunda tartışılır hale getirmiş ve Suriyeli Kürt grup-

ların elinde bulunan bu şehri ele geçirmenin Türkiye'nin milli güvenliği için elzem olduğunu ileri sürmüştür. Bu politika, Suriye'deki en etkin güç olan Rusya ile yakın ilişkilere girmeyi beraberinde getirmiştir. İlerleyen dönemde Türkiye'nin başına büyük sorunlar açacak S-400 hava savunma sisteminin alınması konusunda Türk tarafı ısrarcı olmuş, parasını peşin ödemeyi kabul ederek hangi amaçla kullanılacağını açıklamakta zorlandığı bu sistemleri satın almıştır.⁵ Bununla birlikte, Akkuyu Nükleer Santral ihalesinin Rus şirkete verilmesi gibi oldukça cesur bir adım atılmıştır. İki ülke arasındaki bu yakın temas, Afrin operasyonunun yolunu açmış ve 18 Mart 2018 tarihinde Afrin şehir merkezi ele geçirilmiştir. Bu hadise, milliyetçi heyecanı oldukça yükseltmiş, militarizmin ve güvenlikçiliğin popülerleşmesini beraberinde getirmiştir. Bu süreçte Devlet Bahçeli ve MHP, güvenliğin teminatı olarak öne çıkmıştır.

Afrin operasyonunun heyecanı hala tazeyken ve Akşener liderliğinde yeni kurulan İYİ Parti'nin seçime girmesini engellemek amacıyla Bahçeli, 17 Nisan 2018 tarihinde erken seçim çağrısı yapmış ve parti olarak adaylarının Recep Tayyip Erdoğan olduğunu söylemiştir. Bu sürecin sonunda Erdo-

5 Kurç, Çağlar. "Türkiye Neden S-400 Aldı?" Bknz: <https://daktilo1984.com/forum/turkiye-neden-s-400-aldi/> (Son Erişim: 01 Aralık 2020)

ğan ilk turda oyların %52'sini alarak başkan seçilmiş ancak parlamento aritmetiğinde şaşırtıcı bir gelişme yaşanmıştır. Kampanya süresince neredeyse hiç miting yapmayan ve Ankara dışına nadiren çıkan Devlet Bahçeli'nin partisi, %11 oy almayı başarmış ve AKP meclisteki çoğunluğunu kaybetmiştir. Bu yeni tabloda AKP sadece %41 oy alabilmiş ve parlamentodaki çoğunluğunu kaybettiği için MHP'nin desteğine muhtaç hale gelmiştir.

2018 yılının Haziran ayı ile başlayan süreç MHP'nin siyaset mekanizması üzerindeki rolünün daha net anlaşılacağı hadiseleri de ortaya çıkartmıştır. Zira seçimler ile birlikte OHAL dönemi sona ermiş ve siyaset yapma alanı nisbeten genişlemiştir. Bu nisbî rahatlama dönemi, hükümetin ekonomi alanındaki başarısızlıklarıyla aynı zamana denk gelmiştir. 2018 senesinin Ağustos ayında patlak veren Rahip Brunson hadisesi ve Türk lirasında yaşanan sert değer kaybı, hükümetin güvenlik dışındaki alanlarda ne denli başarısız olduğunu göstermiştir. Artan enflasyon, işsizlik ve özellikle sebze meyve fiyatlarındaki dramatik yükseliş ise yaşanan ekonomik problemlerin toplumun her kesimi tarafından hissedilmesini beraberinde getirmiştir. Hükümetin bu sorunları aşabilmek için tanzim satışı uygulamasına gitmesi ve ucuz gıda için uzun kuyrukların oluşması akıllara AKP hükümetinin yıllardır eleştirdiği tek parti hükümeti dönemini ve 70'li yılların ekonomik buhranları-

nı getirmiştir. Her ne kadar AKP-MHP bloğu bu sorunları güvenlik söylemiyle örtmeye çalışsalar da dış politikada istedikleri oynama alanını yakalayamamışlardır. 2018 senesinin Aralık ayında Kuzeydoğu Suriye'ye yapılması planlanan askeri operasyon, son dakikada Trump'ın ABD askerlerini Suriye'den çekme kararıyla durdurulmuş ve 2019 ayının Mart ayında yapılacak yerel seçimler öncesi önemli bir propaganda fırsatı kaçırılmıştır. Bu durumda, MHP'nin başını çektiği ve AKP içindeki ultra milliyetçi kanadın da hızla benimsediği, muhalefeti terörizm ile iş birliği içinde gösteren söylem öne çıkmıştır.⁶ Bu söylem, seçimlerden umudunu kesmiş birçok muhalifi tekrar sandığa ittiği gibi ekonomik sorunları çözülemeyen birçok muhafazakâr seçmeni de tatmin etmekten uzak kalmıştır.

Seçim kampanyasının neticesinde, AKP Ankara, İstanbul, İzmir, Antalya, Adana ve Mersin gibi önemli şehirlerin belediye başkanlıklarını kaybetmiştir. Bununla birlikte, iki partinin 2018 seçimlerinden önce kurdukları Cumhur İttifakı kapsamında olmayan 8 ilde daha önce AKP tarafından yönetilen belediyeler MHP'ye geçti. Günün sonunda, AKP hem hasımlarına hem de ortağına karşı kaybeden bir

parti olarak yerel seçim sürecini geçirdi. Devlet Bahçeli ise herhangi bir yaratıcı seçim süreci geçirmedi ve akılda kalan proje sunmadan yerel seçimleri başarıyla tamamladı. Diğer bir ifadeyle, MHP gerek 2018 genel seçimlerini gerekse 2019 yerel seçimlerini en az enerjiyi sarf ederek alabileceği en yüksek başarı ile tamamladı. Birçok araştırma, AKP'den memnun olmayan seçmenin, MHP tarafından kriminalize edilen muhalefet partilerine yönelmek yerine MHP'ye oy verdiğini gösterdi. Diğer bir ifadeyle, MHP iktidarın ortağı olarak güvenli bir alanda konumlanıyor ancak, yönetim başarısızlığında sorumluluğu olarak görülüyordu.

Bu durumu AKP açısından daha da dramatik kılan, MHP'nin çizdiği güvenlik çerçevesinin onu muhaliflerine karşı korunaklı kılarken, siyaset yapma ve halkla diyalog kurma kapasitesini ciddi oranda azaltmış olmasıdır. Özellikle Başkanlık Sistemi ile birlikte parlamenterlerin ağırlıklarının azalması, AKP'nin sadece güvenlik söylemleri ve milliyetçilik ile oy almaya, yani kolaycılığa alışması ve bu tip hamasi milliyetçiliğin ülke ekonomisini felç etmesi AKP'nin niçin oy kaybettiğini açıklamaktadır. Ortaya ilginç bir durum çıkmaktadır. MHP ile kurulan ittifak Erdoğan'ı Başkan yapmakta ancak AKP'nin oy oranını düşürmekte ve MHP'ye daha fazla bağımlı hale getirmektedir. Dolayısıyla, MHP'nin Başkanlık Sistemi konusundaki ısrarı, parlamenter sisteme

6 Bknz: <https://www.dw.com/tr/yeni-t%C3%BCrkiyenin-ilk-se%C3%A7imleri-cumhurba%C5%9Fkan%C4%B1-muhalefete-kar%C5%9F%C4%B1/a-47934214> (Son Erişim Tarihi: 07 Aralık 2020)

dönüş çağrılarına sert tepki vermesi, ülke insanının günlük yaşantısını etkileyen bütün sorunları güvenlikçi bir dille cevaplaması ve bu sorunlara bir çözüm önermemesi AKP'yi zor duruma düşürmekte lakin MHP'nin oy oranını arttırmaktadır.

Üstelik bu durum, 2020 senesinin Kasım ve Aralık aylarında yepyeni bir boyut kazanmıştır. Hazine ve Maliye Bakanı Berat Albayrak'ın henüz sebebi tam olarak bilinmeyen istifasından sonra, AKP içindeki bazı tecrübeli siyasetçiler reform ve pragmatik siyaset çağrısı yapmıştır. Bunu yaparken ülkenin birçok hukuk ve insan hakları sorunu olduğunun altını çizmiş, dış politikadaki Batı ekseninin önemi-ne dikkat çekmiş ve Kürt Sorunu'na daha akıllı başında bir yaklaşım çağrısı yapmışlardır. Beklendiği üzere, bu isimlere yönelik ilk tepki MHP lideri Devlet Bahçeli'den gelmiştir. Bu çağrıya, Bahçeli ile yakınlığıyla bilinen ünlü mafya babası Alaattin Çakıcı'nın CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu'na yönelik tehditleri eşlik etmiştir. Bahçeli, Çakıcı'ya sahip çıkmış ve onun eleştirilmesine karşı çıkmıştır. Bu aslında, MHP'nin siyaset kurumuna meydan okumasından başka bir anlama gelmemektedir. Bir yandan AKP'li siyasetçilere ağzının payı verilmiş, diğer yandan da ana muhalefet partisine yönelik ölüm tehdidi meşrulaştırılmıştır. Bu süreçte, Erdoğan'ın hiçbir itirazı duyulmamış ve bu durum adeta sineye çekilmiştir. Dolayısıyla, bu raporun yazıldığı günlerde Bahçeli'nin,

güvenlikçi söylemden beslenen siyaset karşıtlarının ve gücünü kurumsal bir sistem içinde paylaşmak istemeyen Erdoğan'ın siyaset üzerinde bir vesayet oluşturdukları görülmektedir. AKP dahil, bütün siyasi partiler siyaset yapamaz haldedir ve güvenlikçi dil dışında bir siyaset dilinin kullanılması oldukça nadir rastlanan bir durumdur. Bunun için çabalayan siyasetçiler ana akım medyada kendilerine yer bulamadıkları gibi, sürekli olarak Bahçeli ve Erdoğan tarafından kriminalize edilme tehdidi ile burun buruna yaşamaktadır.

4. MHP VE TÜRKİYE'NİN DEMOKRATİKLEŞME ALANLARI

Milliyetçi Hareket Partisi'nin, Türkiye'nün demokratikleşme sürecine olumlu katkı yapacak neredeyse hiçbir projesi yoktur. Hatta, demokratikleşme bir yana, ülkenin var olan devlet kurumsallığını ve hukukun üstünlüğü ilkesini de Bahçeli'nin radikal söylemleriyle aşındırdığı görülmektedir. 7 Haziran sonrası dönemde Bahçeli, ifade hürriyetinin milli güvenlik gerekçesiyle sınırlandırılabilirliği, Kürt Sorunu'nun mutlaka askeri yöntemlerin kullanılarak çözüleceği, dış politikada diplomasi yerine militarizmin hâkim olduğu bir politika setini savunmaktadır.

15 Temmuz sonrası yaşanan insan hakları ihlallerini MHP hiçbir tereddüt göstermeden, "amansız mü-

cadele” mantığıyla meşrulaştırmış, HDP’nin kapatılmasını savunmuş, sınır ötesi bütün askeri operasyon fikirlerini desteklemiş, Türkçü-Turancı bir gelenekten gelmesine rağmen, MHP hükümetin Rusya ve Çin ile yaklaşmasına itiraz etmemiş, hatta bu iyi ilişkilerin yüzü suyu hürmetine Uygur Türklerinin yaşadığı zulümlere de sesini çıkartmamıştır. Bununla birlikte MHP, gündelik sorunlara yönelik, ekonomik problemleri çözmek için veya sosyal problemleri gündeme getirmek için neredeyse hiçbir söylem ve politika üretmemiştir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Milliyetçi Hareket Partisi’nin son 20 senesi radikal dönüşümlere sahne olmuş ve her bir dönüşüm beraberinde Türkiye’nin siyasi atmosferini de etkilemiştir. 2002 senesinde sürpriz bir erken seçim ilanı ile başlayan süreç AKP’yi iktidara, MHP’yi ise 2015 senesine kadar radikal bir muhalif pozisyona sürüklemiştir. Bu radikallik, AKP’nin politikalarını bloke etmeyi öncülleyen ve diğer konuları talileştiren bir keskinlikteydi. Ne var ki, bu radikal muhalif tutum, parti lideri Devlet Bahçeli’nin parti içindeki konumu 1 Kasım 2015 seçimlerinde sonra sorgulanmaya başlayınca radikal bir hükümet destekçiliğine döndü. Bahçeli, en iyi bildiği işi, yani güvenleştirmeyi, bu sefer de Erdoğan’ın Başkanlık rüyasını gerçekleştirmek için seferber etti.

Ne var ki, Bahçeli’nin milli güvenliğin sınırlarını çizme hevesinin Erdoğan tarafından desteklenmesi umulmadık sonuçlar doğurdu. Bu sonuçlardan en önemlisi, AKP dahil bütün siyasi aktörlerin siyaset yapamaz hale gelmesi oldu. Bu siyazetsizlik hali muazzam bir yönetim krizini de beraberinde getirdi. Başkanlık sistemi ile birlikte vatandaş ile irtibatını kaybeden, devlet kurumlarının otonomisini ilga eden ve yönetim kademelerini dar bir elitin üyeleri arasında paylaştıran Erdoğan kısa zamanda ekonomiden dış politikaya birçok alanda başarısız bir performansın altına imza attı. AKP içindeki kıdemli politikacıların, muhalefet partilerinin ve sivil toplumun bu kısır döngüyü kırma girişimleri ise her seferinde Bahçeli’nin sert tepkisine ve Erdoğan’ın bu tepkiye verdiği desteğe çarptı. Önümüzdeki dönemde, Bahçeli’nin ve Milliyetçi Hareket Partisi’nin kaderini Erdoğan’ın tek adam yönetimine devam etme hevesinin belirleyeceği düşünülebilir. Erdoğan, gücünü kendi partisi dahil siyasetin aktörleriyle meşru ve şeffaf bir şekilde paylaşmayı kabul eder ve parlamenter sisteme geri dönüşü onaylarsa MHP’nin mevcut konumu ciddi bir şekilde sarsılacaktır. Ancak geride bıraktığımız 18 senelik Erdoğan iktidarının bize söylediği, bu senaryonun gerçekleşme ihtimalinin, aksi ihtimale göre, daha zayıf olduğudur.

KAYNAKÇA

“Bahçeli, 17/25 Aralık için Ne Demisti?”, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/bahceli-17-25-aralik-i-cin-ne-demisti-217321h.htm> (Son Erişim Tarihi: 05 Aralık 2020).

Cizre, Ü. (2003). Demythologizing the national security concept: The case of Turkey. *The Middle East Journal*, 213-229.

“Cumhurbaşkanlığı Muhalefete Karşı”, <https://www.dw.com/tr/yeni-t%C3%BCrkiyenin-ilk-se%C3%A7imleri-cumhurba%C5%9Fkan%C4%B1-muhalefete-kar%C5%9F%C4%B1/a-47934214> (Son Erişim Tarihi: 07 Aralık 2020)

“İç Güvenlik Paketi TBMM’de Kabul Edildi”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ic-guvenlik-paketi-tbmmde-kabul-edildi-28569218> (Son Erişim Tarihi: 05 Aralık 2020)

Karaosmanoğlu, A. L. (2000). The evolution of the national security culture and the military in Turkey. *Journal of International Affairs*, 199-216.

Kurç, Ç. (2019). “Türkiye Neden S-400 Aldı?”, <https://daktilo1984.com/forum/turkiye-neden-s-400-aldi/>, (Son Erişim: 01 Aralık 2020)

Öniş, Z. (2009). Conservative globalism at the crossroads: The Justice and Development Party and the thorny path to democratic consolidation in Turkey. *Mediterranean Politics*, 14(1), 21-40.

“Yalçın Akdoğan: HDP Bundan Sonra Çözüm Sürecinin Ancak Filmini Yapar”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/yalcin-akdogan-hdp-bundan-sonra-cozum-surecinin-ancak-filmini-yapar-29227700> (Son Erişim Tarihi: 6 Aralık 2020)